

Qazaxıstan güclənir və nüvə sınaqları qurbanlarının hekayələrini şəkillərdə sənədləşdirir

Qazaxıstan onun ərazisində Sovet İttifaqının həyata keçirdiyi 450 nüvə sınağının uranı altından qətiyyətlə çıxaraq, ümid və ağrı ilə qurbanların hekayələrini sənədləşdirir.

Giriş

Qazaxıstanın Semey şəhərində yerləşən Nüvə Tibb Mərkəzi və Tibb İnstitutunun Muzeyində nüvə sınaqları qurbanlarının sərgisinə daxil olub, Qazaxıstan ərazisində həyata keçirilən nüvə təcrübələri qurbanlarının şəkillərini müşahidə edərkən, məni qorxu bürüdüyünü hiss etdim. Çünki eyni məkanda zülm, haqsızlıq və nüvə ilə silahlanan insan qəddarlığı ilə qarşı-qarşıya gələn bəşərin zəifliyi və kövrəkliyi ilə üzləşdim: nüvə sınaqlarının qurbanı olan bu günahsız insanların təcrübə obyektinə olmaqdan imtina edərək güllələnməkdən və ya buna razılaşıaraq nüvə radiasiyasından ölməkdən başqa seçimi yox idi və bunların hər ikisi amansız idi.

O anda mən dilimi donduran və qəlbimlə zehnim arasında rabitəni kəsən ölümlərin qarşısında olduğuma görə nüvə sınaqları qurbanlarının ruhları üçün Qurani-Kərimdən Fatihə surəsini, yoxsa qəbiristanlığa daxil olarkən söylənilən duanı oxuduğumu xatırlamıram. Mən elm və tərəqqi əsri sayılan XXI əsrdə bəşəriyyətin üzləşdiyi ən təhlükəli pandemiya dövründə dünyaya hökm edən və bu günə kimi dördüdə bir milyard insanın yoluxması, 202 milyonun sağlması və 4.7 milyon insanın ölümü ilə qarşılaşmağıma baxmayaraq, onlar məni ötən XX əsrin qaranlıq qəlbləri arasında qaranlıq tarixin qaranlıq dövrünə apardılar.

İnsanlar divlərdən, drakon və alovlu əjdahalardan daha amansızdılar

Həyatımda Yaponiyanın Hirosima və Naqasaki şəhərində baş verən nüvə müharibəsi və ya nüvə təcrübəsi kimi hadisələrin qurbanlarını yalnız televiziya proqramlarında, kompüterdə və mobil telefonda görmüşdüm. Lakin Qazaxıstanın Semey şəhərində məni bu nüvə təcrübəsi qurbanlarından yalnız adi şüşə sədd ayırırdı. O anda mən başqa ölkə və ya ölkələrdə insanın gücü, qüdrəti və rifahı naminə insanlığın alçaldığını hiss etdim. Həmçinin hiss etdim ki, bəzi insanlar divlərdən, insan qanı içən drakonlardan, bir alovla insanı məhv etməyə qadir uçan odlu əjdahalardan, gecənin zülmətində dənizin dərinliklərində itmiş balıqçıları yeməkdən zövq alaraq okeanlarda gəzişən qatil balinalar və köpək balıqlarından daha amansızdılar. Yox, tapdım. Hətta ərəb xilafətinin paytaxtı olan Bağdadı yerlə-yeksan edərək, yoluna çıxan hər bir şəhəri viran qoyan Hülakü belə, dünyaya və ya onun bir hissəsinə nəzarət etmək üçün urandan nüvə silahı kimi istifadə edən və heç bir hökm olmadan günahsız insanları qətl edənlərdən daha az zərərlidir.

Küveyt aşiqi Əlcəzair əsilli jurnalistin göz yaşları

İlk baxışda bu sərgidə nüvə təcrübəsi qurbanları ilə bağlı gördüklərimdən dəhşətlər içərisində boğulan tək jurnalistin mən olduğumu düşündüm, lakin heç bir bəşər övladının ağına gələ bilməyəcək formalara salınan qurbanlara qarşı törədilən qəddarlığın qarşısında Küveytin “Ən-Nahar” qəzetində çalışan əlcəzairli jurnalist Samirə Fremişin gözlərindən süzülən yaşları görəncə bunun belə olmadığını anladım. İnanın sözlərimə, mən dəfələrlə şübhə qutuların ətrafında dönərək onları çöndərməyə çalışırdım ki, bəlkə baş verən vəhşilik haqqında yeni bir hekayə danışan başqa bir rakurs tapım. Yalnız bir hekayə tapdım. O da nüvə sınaqlarını keçirənlərin və ya nüvə silahından istifadə edənlərin atamız Adəm-əleyhissalam zamanından Qiyamət gününə kimi insanlığa qarşı ən qəddar cinayətkar hesab edilmələridir.

Qazaxıstanın Semey şəhərində sovet nüvə sınaqları sərgisində olarkən, birdən ağıma nüvə təcrübəsinin keçirildiyi ilk və yeganə ərəb ölkəsi Əlcəzair gəldi. Belə ki, Fransa 1960-cı ildən, yəni Əlcəzairin 1962-ci ildə müstəqillik qazanmasından iki il əvvəl orada 6 nüvə sınağı keçirmişdir. Müstəqillik müqaviləsinə uyğun olaraq, Fransa 1966-cı ilə kimi Əlcəzairi bu təcrübəni həyata keçirtməyə məcbur etmişdir. Buna görə də qanında Əlcəzair qanı axan, ürəyində Küveytə aşiq olan həmkarım Samirə Frimaşın həmin an gözlərindən tökülən yaşlar təəccüblü olmadı.

Nüvə sınaqları qurbanlarının şəkillərindən təsirlənən media nümayəndələrini bürüyən dəhşət

Biz ərəb jurnalistlərin beynəlxalq media həmkarlarımızla birgə nüvə sınaqları qurbanlarının şəkillərində gördüyümüz qəddarlıqdan heyrətlənməyimiz təəccüblü olmadı. Bizə əziz olan insanı son mənzilə yola salmış kimi sükut içərisində yolumuza davam edirdik. Əslində isə bizi paytaxt Nur-Sultana (Astanaya) getmək üçün hava limanına aparən avtobusa doğru gedirdik.

Mən burada sanki dünyanın sonu imiş kimi özünə qapanan və Qazaxıstanı daha yaxşı həyata layiq bilən Dubai Media Mərkəzinin direktoru Əbdürrəhim Əbdülvahidi, nüvə sınaqlarının qurbanları ilə vidalaşmış kimi çantasını daşıyan həmkarım, “Acloun-nyus” xəbər saytının əməkdaşı Mənzur əz-Zuğulu, həmçinin insanlığa qarşı törədilən qəddarlıq barədə öz-özünə danışan Küveytin “Ən-Nahar” qəzetinin jurnalisti Əlcəzair əsilli Samirə Frimaşi və qarşımızda ümid körpüsü qurmaq istəyirmiş kimi səyahət boyu səssizliyinə vərdiş etdiyimiz Birləşmiş Ərəb Əmirliklərinin dövlət xəbər agentliyindən (VAM) Əhməd Camalı müşahidə edirdim. “VAM” və “Acloun-nyus” xəbər agentliklərinin foto jurnalistləri olan Mahir əl-Mulah və Amir əz-Zuğul isə bu səfərin son anlarını əbədiləşdirən foto və videolar çəkməyə davam edirdilər. Bu səfərdə bir neçə qitəni təmsil edən müxtəlif ölkələrin jurnalistləri və nümayəndələrinin halları eynilə belə idi.

Qazaxıstanın müdrək uzaqgörənliyinin sübutu

Mən burada bizə – jurnalistlər və media nümayəndə heyətinə silsiləli şəkildə səfər proqramları tərtib edərək, hadisələri məkanında yaşamağa şərait yaratdıqlarına görə Xarici İşlər Nazirliyi timsalında Qazaxıstan dövlətinin müdrək uzaqgörənliyini vurğulamaq istəyirəm. Belə ki, biz nüvə sınaqlarının keçirildiyi Semipalatinsk şəhərini, Şaqan atom gölünü və sonda nüvə sınaqları qurbanlarının sərgisini ziyarət etdik. Eyni zamanda Qazaxıstan dövləti jurnalist və media nümayəndə heyətinə “ölümdən daha güclü” abidəsinə, qazax şairi Abayın muzeyinə, “EXPO 2017” sərgisinə və ölkənin Milli Muzeyi timsalında mühüm əhəmiyyətə malik yerlərə ziyarət təşkil etməklə, onlara Qazaxıstanın bu günü və sabahını göstərməyə çalışırdı. Dünyanın ilk kosmonavtı olan rusiyalı Yuri Qaqarinin 1961-ci ildə Baykonur şəhərində yerləşən Beynəlxalq Kosmik Stansiyasından orbitə buraxılmasına şahid olan Qazaxıstan Əl-Farabi kimi alim və Zahir Baybars kimi liderləri yetişdirən ölkədir. Qazaxıstan keçmiş dəyər verdiyi kimi, XXI əsr sivilizasiyasına da qiymət verən qazax xalqının gücü və şövqü ilə gələcəyə sarılmağa çalışır.

Sonluq... Qazaxıstan – bəşəri sivilizasiya və mədəniyyətlərin kəsişməsi

Beləliklə, Qazaxıstan bir milyon yarımdan artıq insanın ölümünə səbəb olan nüvə təcrübələrinin vəhşiliyi və sarsıntılılarına baxmayaraq, Sovet ittifaqı tərəfindən həyata keçirilən 450 nüvə təcrübəsinə məğlub olmayıb və hazırda 19 milyon əhalisi ilə dünyanın ərazisinə görə 9-cu ən böyük ölkəsi olaraq qərarlaşıb. Qazaxıstan doqquz minə yaxın maddi-mədəni nümunələri ilə bəşəri sivilizasiya və mədəniyyətin qovşağı olması ilə qürur duyur. Gül-çiçək vətəni olan Qazaxıstanda 1300-dən çox gül növü, təxminən 2000-ə yaxın vəhşi heyvan növü olmaqla yanaşı, 7 minə yaxın göl vardır ki, bu da sıx meşələr, buzlaqlar və çaylarla vəhdət təşkil edərək, ölkənin füsunkar təbiətini özündə birləşdirir. Ölkənin geniş çölləri və düzənlikləri, yeri səmaya bağlayan saf cins atları və qızıl qartalları ilə qazax xalqı üçün atçılıq, elm və parlaq gələcəyə ümid arasında harmoniya yaradır.

Müəllif: *Məhəmməd Saleh əl-Malkavi¹, BMTM-də təcrübə keçən iordaniyalı jurnalist və ekspert*

Ərəb dilindən tərcümə: *Lalə Xəlilzadə, BMTM-in aparıcı məsləhətçisi*

---

¹ İordaniyalı ekspert və jurnalist. O, Azərbaycan Respublikasının Beynəlxalq İnkişafa Yardım Agentliyi (AİDA) və Beynəlxalq Münasibətlərin Təhlili Mərkəzinin birgə həyata keçirdiyi proqram çərçivəsində Azərbaycanda olmuşdur.